

Аспекти використання чистотілу великого у медицині та фармації

Уманець Л. В., Владимірова І. М.

Національний фармацевтичний університет,

Кафедра фармакогнозії (м. Харків, Україна)

lidia.umanets6515@gmail.com

Вступ: Чистотіл звичайний, або Чистотіл великий (*Chelidonium majus L.*) — є єдиним видом монотипного роду Чистотіл з родини макових – Papaveraceae. В Україні поширений повсюдно, зокрема у Степовій, Лісостеповій зонах та Поліссі. Часто зустрічається на узліссях та в лісах, на смітниках, вздовж доріг. Найбільшої шкоди завдає в Чернігівській, Полтавській, Харківській, Сумській, Донецькій та Черкаській областях. Активно росте і розвивається навіть у тіні.

Мета: літературний огляд з питань ботанічної характеристики трави чистотілу великого, хімічного складу та можливостей використання для профілактики і лікування різних захворювань

Матеріали та методи: літературний огляд вітчизняних та іноземних наукових джерел.

Результати та їх обговорення: Багаторічна трав'яниста рослина (30-100 см заввишки) з коротким кореневищем, жовтогарячим молочним соком. Стебло прямостояче, слабкорестисте, як і листки, зрідка вкрите волосками, вгорі розгалужене.

Листки чергові, ясно-зелені, зісподу сизуваті, не парно-перисторозсічені з 3-11 сидячими зарубчастими частками. Листки округло-яйцеподібні або видовжено-обернено яйцеподібні, при основі часто збіжні. Прикореневі листки більші, довго черешкові, стеблові сидячі.

Квітки (близько 20 мм у діаметрі) на довгих квітконіжках, правильні, широко розкриті, зібрані по 4-5 у зонтикоподібні суцвіття, які виходять із пазух верхівкових листків. Оцвітина

подвійна. Чашолистків два. Вони голі або опушені, при розкриванні квітки опадають. Пелюсток чотири (8-15 мм завдовжки) золотисто-жовтих, яйцеподібних. Тичинки численні з тонкими, а вгорі розширеними нитками. Маточка одна, зав'язь верхня, стовпчик короткий, приймочка нечітко дволопатева.

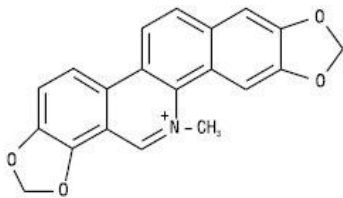
Плід – прямостояча стручкоподібна коробочка (20-50 мм завдовжки, 2-3 мм завширшки). Насіння численне, дрібне з ямчастою поверхнею і з м'ясистим білим принасіником, чорне, крапчастовиймчасте.

Траву заготовляють під час цвітіння (травень – червень), зрізуючи рослини ножами, серпами або скошуючи косами без грубих нижніх частин, сушать швидко (протягом семи-восьми годин) при температурі близько 55-60°. При такому способі сушіння у траві зберігається до 96% алкалоїдів, 52 % вітаміну С і до 66 % провітаміну А. При відсутності сушарок її можна сушити на горищі під залізним дахом при температурі 20-22 °С, розстеливши тонким шаром (3-5 см) на папері або тканині. Проте при такому способі сушіння вміст алкалоїдів, вітаміну С і провітаміну А зменшується.

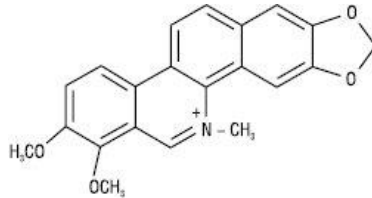
Сушу траву пакують у мішки вагою 15 кг або в тюки 50 кг. Зберігають у сухих, добре провітрюваних приміщеннях до трьох років. Кореневища з коренями заготовляють рано навесні, як тільки починає відростати надземна частина, або восени після її відмирання. Викопають коріння лопатами або копачками, струшують землю, секаторами обрізують надземну частину і

зразу ж миють у холодній воді. Зібрану сировину відправляють на завод у день заготівлі навалом на чистому брезенті.

Застосування чистотілу у медицині ґрунтується на його жовчогінних, антисептичних, сечогінних і фунгіцидних властивостях. Сік чистотілу містить такі алкалоїди: хелідонін, гомохелідонін, оксихелідонін, протопін, алокриптонін, берберин, спартеїн; органічні кислоти – яблучна, лимонна, хелідонова і хелідонінова; сліди ефірної олії, камеді та смоли.

Сангвінарин

Хелеритрин

У траві чистотілу містяться також холін, метиламін, гістамін, тирамін, сапонін, флавоноїди, вітамін С, каротин, мінеральні речовини – кремній, залізо, кальцій, магній, фосфор, сірка, хлор, алюміній і калій.

У народній медицині завдяки комплексу діючих речовин, що містяться у чистотілі, лікують хвороби шкіри (виводять бородавки, гострокінцеві конділоми, мозолі, червоний вовчий лишай, коросту, екзему, псоріаз). Останнім часом чистотілом успішно лікують туберкульоз шкіри.

Свіжим соком чистотілу лікують помутніння рогівки очей і плями на ній. З найдавніших часів у народній медицині чистотіл застосовують при хворобах печінки (це зумовлено наявністю в траві берберину), жовчного міхура, для лікування жовчнокам'яної хвороби та водянки. Є відомості про лікування чистотілом сказу, венеричних хвороб, катару шлунку і кишечника, пухлин молочної залози, подагри, ревматизму, геморою, грипу, коклюшу. Відвар трави використовують у народі при судомі та епілепсії, у ньому купують дітей, хворих на шкірні хвороби та золотуху.

Рослина має бактерицидні властивості. Свіжий сік затримує ріст деяких патогенних грибів (наприклад з роду трихофітон). У ветеринарії свіжою травою лікують овець при здутті шлунку. Колись лікували коней відваром і порошком з кореня і трави чистотілу при хворобах печінки, селезінки і ясен (від цинги). Соком чистотілу видаляли у коней більма з очей. Чистотілом лікують коросту і рани у тварин.

Крім того, чистотіл згубно діє на паразитів крові, які уражають еритроцити великої рогатої худоби. Але ветеринарів цікавить ця рослина не тільки як лікарська, але й як отруйна рослина. При вживанні великої кількості чистотілу ним отруюються також люди. Останнім часом чистотілом лікують парадонтоз (при змазуванні ясен настоянкою зменшуються болі, свербіння, кровоточивість і прискорюється процес епітелізації слизової оболонки), також лікують папіломатоз гортані і ракові пухлини. Позитивною властивістю чистотілу як лікарської рослини є те, що він сприяє підвищенню вмісту гемоглобіну, еритроцитів і лейкоцитів у крові.

Висновки: чистотіл великий – перспективний вид лікарської рослинної сировини, що застосовується у медицині і фармації.